

دوفصلنامه علمی - تخصصی روابط آفریقا آسیا، دوره اول شماره دو / پاییز و زمستان سال ۱۴۰۳

نقش رویدادهای فرهنگی و هنری در همگرایی ایران و تونس از منظر ژئوپاسفیک

سامان خلیلیان*

دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه خوارزمی، کارشناس روابط بین الملل وزارت میراث فرهنگی،
گردشگری و صنایع دستی.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۸/۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۶/۲۸

چکیده

هنر در عصر حاضر در قالب هنرهای تجسمی، موسیقی، تئاتر و سینما به یکی از موضوعات پر طرفدار در جوامع بشری تبدیل شده است. از این رو، تأثیر هنر و رویدادهای هنری در مناسبات سیاسی، جغرافیایی و اجتماعی قابل تأمل است. سیر تاریخی واژه هنر نیز نشان می‌دهد که واژه هنر در مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی مختلف یک معنا و مفهوم مشترک را تداعی می‌کند. از این رو، می‌تواند رابطه مناسب و مستقیمی با جغرافیا داشته باشد. روابط سیاسی ایران با کشورهای آفریقایی از جمله تونس و سایر کشورهای شمال آفریقا به دلیل وجوه مشترک فرهنگی و هنری از سابقه طولانی برخوردار است. حضور در جشنواره‌های هنری و ایجاد تفاهم‌نامه‌ها در حوزه‌های هنر، فرهنگ و آموزش نشان از روابط عمیق ایران با تونس دارد. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای به بررسی حضور هنرمندان تئاتر در رویدادها و جشنواره‌های کشور تونس و تأثیر روابط فرهنگی و هنری بر مناسبات سیاسی و اجتماعی دو کشور در یک دهه اخیر می‌پردازد. آنچه مشخص است ایران و تونس به‌عنوان دو کشور مسلمان از اشتراکات فراوانی برخوردار هستند و برگزاری جشنواره‌های هنری و فرهنگی با توجه به صلح‌آمیز بودن این‌گونه رویدادها نیز به غنای روابط دو کشور در عرصه سیاسی و اجتماعی کمک می‌کند و کشور تونس امنیت روابط سیاسی و اقتصادی ایران در شمال آفریقا را تأمین کند و این امر باعث می‌شود روابط سیاسی ایران با سایر کشورهای این منطقه از آفریقا را بهبود یابد.

واژگان کلیدی: ایران، تونس، هنر، فرهنگ، همگرایی، ژئوپاسفیک.

* Email:saman.khalilian@khu.ac.ir

مقدمه

ژئوکالچر زیربنای ژئوپلیتیک است، این جمله از امانوئل والراشتاین در دهه ۸۰ میلادی مبنایی برای استفاده فرهنگ در مناسبات سیاسی در بین کشورها بود. هنر به عنوان یکی از نمودهای فرهنگ یک کشور ارتباط معناداری با جغرافیا و سیاست دارد که می‌تواند عاملی جهت مناسبات سیاسی و بین‌المللی باشد. واژه هنر در مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی مختلف یک معنا و مفهوم مشترک را تداعی می‌کند. از این رو می‌تواند رابطه مناسب و مستقیمی با جغرافیا داشته باشد. این رابطه مستقیم هنر و جغرافیا هنگامی که بعد زمان به آن داده شود و یک سیر تاریخی مناسبات هنر در دو مکان جغرافیایی مطالعه شود، می‌تواند بنیانی برای مناسبات فرهنگی، سیاسی و اقتصادی را فراهم کند. از سوی دیگر مطالعه تاریخی اشتراکات فرهنگی و مناسبات سیاسی و اقتصادی کشورهای مختلف منجر به شناخت بهتر دو کشور یا دو محیط جغرافیایی جهت ارائه فعالیت‌های هنری و یا همکاری در جهت تولید آثار فرهنگی و هنری می‌شود. از سوی دیگر فرهنگ و هنر بن‌مایه‌ای صلح‌آمیز دارند، در طول تاریخ مردمان برای ایجاد روابط دوستی و صلح‌آمیز از ادبیات، شعر، نقاشی، مجسمه و تئاتر استفاده می‌کردند. صلح همچنین یکی از مفاهیم مهمی است که هنرمندان همواره در طراحی آثار خود، از آن بهره می‌برند. آثار هنری مرتبط با صلح، معمولاً با استفاده از تصاویری زیبا و متناسب با فضای صلح، پیام‌هایی از هم‌زیستی و همکاری بین‌المللی را به تصویر می‌کشاند؛ حتی در زمانی که کشورها درگیر جنگ و درگیری بودند هنرمندان سعی کردند با خلق آثار هنری رنج جنگ را کاسته و به ایجاد صلح و همگرایی کنند. امروزه جشنواره‌های هنری محفلی برای گفتگوی کشورها شده است که همین گفتگوهای فرهنگی مبنایی برای توسعه مناسبات سیاسی کشور است.

ایران کشور با سابقه تاریخی کهن در جنوب غربی آسیا همواره یکی از کانون‌های ترویج و توسعه فرهنگ در جهان بوده است. آنچه مشخص است بخشی از این ترویج و توسعه به وسیله آثار هنری بوده است. در طی قرن‌ها در معماری، نقاشی، مجسمه‌سازی، خطاطی، موسیقی و نمایش نمودی از فرهنگ ایرانی در سراسر جهان به شمار می‌رود. یکی از مناطقی که در طی قرون گذشته چه پیش از اسلام و پس از اسلام ایرانی‌ها حضور داشتند، شمال آفریقا بوده است. طی یافته‌های باستان‌شناسی همزمان با حضور ایرانی‌ها هنر ایرانی نیز در این منطقه رواج داشته است. در عصر حاضر نیز هنر ایرانی در قالب هنرهای تجسمی و هنرهای نمایشی از اقبال خوبی در این

منطقه برخوردار بوده است. حضور گروه‌هایی ایران در سال‌های اخیر در مجامع فرهنگی و هنری کشورهای چوَن تونس، الجزایر و مراکش نمود این موضوع است که علیرغم اینکه در دوره‌های تاریخی ارتباطات سیاسی میان ایران و کشورهای شمال آفریقا وجود نداشته؛ اما ریشه‌های فرهنگی حضور ایرانیان باعث شده مرادات هنری و فرهنگی برقرار باشد در خصوص کشور تونس می‌تواند نمونه موفق باشد.

کشور تونس یکی از کانون‌های تاریخی در شمال آفریقا است که در دورانی بخش از امپراتوری روم بود و به عنوان تمدن کارتاژ از آن یاد می‌شود و امروزه بخشی از جهان عرب است؛ ولی آنچه مشخص است تونس نیز به نوعی آثار تمدنی کارتاژ را حفظ کرده؛ اما از زبان، فرهنگ و سیاست یک کشور اسلامی و عربی است. به لحاظ فرهنگی و هنری در ادبیات تونس چند نویسنده فاخر، بیشتر در زبان عربی و نه فرانسوی، معرفی کرده است. در هنرهای گرافیکی، نقاشی‌ها، موزائیک‌ها و دیوارنماهای ساخت هنرمندان تونسی، بسیار دیده می‌شود. موسیقی نقش مهمی در زندگی روزمره در تونس ایفا می‌کند و بسیاری از مردم که در محافل دوستانه و در میان همسایگان به اجرای موسیقی می‌پردازند. نمایش‌های تونسی مخصوصاً برای تئاتر تجربی به همان اندازه نمایش‌های کلاسیک، شناخته شده هستند. فیلمسازان تونسی برای ساخت فیلم‌های خوب که بسیاری از آن‌ها به وقایع تاریخی این کشور می‌پردازند و بنابراین هم درام‌های عاطفی و هم بازسازی تاریخ ملی هستند، به شهرت جمعی دست یافته‌اند. اسلامی بودن باعث نزدیکی فرهنگی میان ایران و تونس شده است و یکی از مهمترین بنیان‌های ارتباط سیاسی نیز همین فرهنگ اسلامی میان دو کشور است. از این منظر پژوهش حاضر به دنبال این موضوع است که روابط فرهنگی و هنری میان ایران و تونس چه تأثیری در روابط سیاسی دو کشور داشته و به نوعی هنر که یکی از ارکان ژئوپاسفیک است نمودی در ایجاد صلح داشته است. با ذکر این مقدمه در خصوص ارتباط بین هنر، سیاست و جغرافیا در ادامه به بررسی مبانی و مصادیق ارتباط تولید آثار هنری با روابط بین کشورها از جمله ایران و تونس در یک دهه اخیر می‌پردازیم.

مبانی نظری و مفهومی پژوهش

ژئوپاسیفیک

ژئوپولیتیک احساسات^۱، گسترش (مفهوم) عدم خشونت در ژئوپولیتیک انتقادی است و بر پایه نظریه جودیت باتلر^۲ درباره زندگی مخاطره‌آمیز^۳، بر نیروها و انگیزه‌های هیجانی و احساسی تأکید می‌کند که عدم خشونت^۴ از طریق آن می‌تواند به مثابه رهگذری برای تغییرات اجتماعی به کار رود. ژئوپولیتیک مخاطره‌آمیز^۵، بُعدی از ژئوپولیتیک را نشان می‌دهد که نسبت به مطالبات عدم خشونت، حساس، موافق و همراه است و نیز بر سامان‌دهی و استراتژی‌هایی تأکید دارد که می‌تواند از رهگذر زیبایی‌شناسی به‌عنوان یکی از هنرهای صلح، احساسات پیکارجویانه و خشونت-آمیز را شناسایی، واکاوی و به سوی صلح روانه سازد. این کوشش برای وارد کردن بنیادهای زیبایی‌شناسی در ژئوپولیتیک با مفهومی به نام «ژئوپاسیفیک»^۶ همراه است (متقی و قره‌بیگی، ۱۳۹۴: ۱۰۱).

ژئوپاسیفیک، نوعی کوشش برای گسترش و تعمیق صلح در جهان است. در واقع، ژئوپاسیفیک یک نوع رویکرد برای سامانه ژئوپولیتیک جهانی است که بنیاد روابط و تحلیل‌ها را بر پایه «مطالعات صلح» و «همزیستی مسالمت‌آمیز» پی‌ریزی می‌کند. این واژه، از ترکیب دو واژه geo به معنای «زمین» و نیز کوه‌نوشته‌ای از واژه geography در ترکیب با واژه pacific به معنای «آرام و صلح‌آمیز»، برساخته شده است. همچنانکه از معنای ترکیبی این واژه، پیداست، هدف غایی ژئوپاسیفیک پراکندن و فزون ساختن آرامش، صلح و زیست مسالمت‌آمیز بر اساس ویژگی‌های جغرافیاهای جهانی^۷ است. دستیابی به چنین هدفی، از دیدگاه برخی از اندیشمندان و از جمله جودیت باتلر، از رهگذر شناسایی عوامل و زمینه‌های «زندگی مخاطره‌آمیز» و کوشش برای از میان برداشتن آن میسر می‌شود. واژه Precarious (به‌معنای مخاطره‌آمیز) دقیقاً به معنای شرایطی است که در آن زیست انسان، نامشخص، بهم ریخته و نامعلوم^۸ است (متقی و قره‌بیگی، ۱۳۹۴: ۹۴).

-
1. Emotional Geopolitics
  - 2.. Judith Butler
  3. Precarious Life
  4. Nonviolence
  5. Precarious Geopolitics
  6. Geopacific
  7. Universal Geographies
  8. Suspense

ریشه تاریخی این واژه از ریشه هندوآورپایی -prek به معنای وابسته به پرستش و نیایش است. توجه به ریشه تاریخی این واژه، نشان می‌دهد که انسان در زمان تنگناها و مشکلات زندگی دست به دعا و نیایش برای گشادگی و از میان برداشتن موانع می‌شده است.

بنابراین، در پسِ پشتِ گزاره «زندگی مخاطره‌آمیز» جودیت باتلر، تاریخت^۱ محکم و سنگینی نهفته است. عنوان زندگی مخاطره‌آمیز، کوششی است در راستای حذف خشونت و مخالفت با سیاست‌هایی که با بهانه‌های گوناگون، اقدام به جنگ، تنش و پراکنش خشونت و دسته‌بندی‌های «ما» و «آنها» می‌کنند. چنین رویه‌ای پس از رخداد یازده سپتامبر، از سوی آمریکا و بوش پسر دنبال شد و فضایی از سانسور و وحشت بر جامعه آمریکا طنین افکند. باتلر که از این رویه با عنوان «مک‌کارتیسم» یاد می‌کند، بر آن است که چنین اندیشه‌ای رویکردی جهانی پیدا کرده و زیست‌انسانی را با خطر، وحشت و خشونت همراه ساخته است. اندیشمندان بسیاری با اقتباس از این رویکرد باتلر، به بررسی چگونگی پیشگیری از خشونت و ترویج صلح در جهان پرداختند. از جمله جغرافی‌دانان سیاسی نیز با برساختن اصطلاح «ژئوپولیتیک مخاطره‌آمیز»،^۲ مختصات و خصوصیات سیاست‌های جهانی در سامانه ژئوپولیتیک را که سبب پیدایش تنش^۳، خشونت^۴، سرکوب احساسات، ترس و بی‌ثباتی^۵ می‌شوند، مطالعه می‌کنند. به جرأت می‌توان گفت که آنچه امروزه «مطالعات صلح»^۶ نامیده می‌شود، از دل و ژرفای همین بحث‌ها برون تراوید. مطالعات صلح در جغرافیا و به‌ویژه جغرافیای سیاسی، در پی شناسایی عوامل تنش‌آفرین و خشونت‌زا در جهان و چگونگی از میان برداشتن آن برای ایجاد صلحی پایدار است. در بحث ژئوپولیتیک نیز، قرار دادن بنیادهای صلح، «امید»^۶ و عدم خشونت برای برقراری رابطه، به‌ویژه آنگاه که سطحی از همجواری و همگونی بر اساس «ژئو» مطرح می‌شود، از اهداف مهم ژئوپاسیفیک است (متقی و قره‌بیگی، ۱۳۹۴: ۹۹). به نوعی می‌توان گفت روابط فرهنگی و هنری که در طی سالیان اخیر میان ایران و تونس جریان داشته است، نمودی از ژئوپاسیفیک است، یعنی ژئوکالچر که بیانگر رابطه جغرافیا و فرهنگ است باعث روابط دوستانه و صلح‌آمیز میان دو کشور شده است

-
1. Historicity
  2. Tension
  3. Violence
  4. Instability
  5. Peace Studies
  6. Hope

دیپلماسی فرهنگی

دیپلماسی فرهنگی حوزه‌ای از دیپلماسی است که به برقراری، توسعه و پیگیری روابط با کشورهای خارجی از طریق فرهنگ، هنر و آموزش می‌پردازد؛ لذا فرآیند مؤثری است که در آن فرهنگ یک ملت به جهان بیرون عرضه می‌شود و خصوصیت منحصر به فرد فرهنگی ملت‌ها در سطوح دوجانبه و چند جانبه ترویج می‌شود. در این میان دولت‌ها از طریق دیپلماسی فرهنگی سه هدف عمده را دنبال می‌کنند: الف - کسب وجهه بین‌المللی در میان سایر اقوام و ملت‌ها و اثرگذاری بر رفتار آن‌ها؛ ب - ایجاد نهادهای علمی، فرهنگی جدید به منظور برقراری روابط پایدار و صمیمیت بیشتر میان جوامع مختلف؛ ج - فهم دقیق اصول موجود در فرهنگ سایر ملت‌ها و کنکاش در ریشه‌های فرهنگی و اجتماعی دیگر جوامع با هدف ارتقای درک متقابل میان ملت‌ها. به عبارتی دیگر، دیپلماسی فرهنگی تلاش می‌کند با استفاده از فرهنگ و عناصر و مؤلفه‌های فرهنگی مانند: ایده‌ها، ارزش‌ها، اطلاعات، هنر، زبان و ادبیات، بر افکار عمومی دیگر کشورها تأثیر بگذارد (سیم بر، مقیمی، ۱۳۹۴: ۸). به عبارت دیگر، دیپلماسی فرهنگی آن‌گاه معنا و مفهوم واقعی خود را پیدا می‌کند که کشوری برای انتقال غنای نهفته در فرهنگ و تمدن خود با استفاده از سازوکارها و ابزارهایی از همان جنس به معرفی و انتقال آن به سایر ملل می‌پردازد و آن را در سیاست خارجی خود لحاظ کند (حسن خانی، ۱۳۸۴: ۱۳۷)؛ اما دیپلماسی فرهنگی چه مزایایی نسبت به دیپلماسی سیاسی دارد و چرا در دنیای امروز روی آن اینقدر تکیه می‌شود؟ به برخی از مزایای آن که در جهت تبیین نقش قدرت نرم در دیپلماسی فرهنگی است به شرح ذیل اشاره می‌کنیم:

۱- دیپلماسی فرهنگی الزاماً فرایندی دولت محور نیست؛ بلکه بیشتر بین ملت‌ها صورت می‌پذیرد و از کانال‌هایی همچون تشکل‌های غیردولتی، میراث فرهنگی، جشنواره‌های بین‌المللی فرهنگی و هنری و... پیش می‌رود.

۲- عامل دیگری که دیپلماسی فرهنگی را از دیگر گونه‌های دیپلماسی، برجسته می‌سازد، عمق تحولات و ارتباطاتی است که در آن رخ می‌دهد و برخلاف دیپلماسی سیاسی که رویکردی سطحی دارد، از استحکام و عمق فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

۳- دیپلماسی فرهنگی نمونه‌های اعمال قدرت نرم (soft power) است و برخلاف دیپلماسی سیاسی، به کشورها این امکان را می‌دهد که در طرف مقابل نفوذ کرده و کشور مقصد را از طریق عناصری همچون فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی تحت تأثیر قرار داده و ترغیب به همکاری کنند و در نهایت طرف مقابل نیز حرکتی را صورت دهد و چیزی را به زبان بیاورد که کشور مبدا در کشور مقصد به دنبال آن بوده است. (حسن خانی، ۱۳۸۴: ۱۳۷)

قدرت نرم بر مردم نفوذ پیدا می‌کند؛ ولی این کار از طریق جذب آن‌ها و نه اعمال زور انجام می‌شود. قدرت نرم می‌تواند شامل فرهنگ‌ها، ارزش‌ها و عقاید نیز باشد؛ اما در قدرت سخت از ابزارهای مستقیم قهریه که با اعمال زور و تهدید نیز همراه است، استفاده می‌شود. (پوراحمدی، ۱۳۸۹: ۵۲)

۴- به عنوان عامل دیگر در این خصوص باید گفت که در مقابل دیپلماسی فرهنگی در جوامع مقصد، مقاومت کمتری، نسبت به دیپلماسی سیاسی صورت می‌پذیرد. (حسن خانی، ۱۳۸۴: ۱۳۸)

۵- در دیپلماسی فرهنگی فرصت بهتری برای حضور جدی و مجال بیشتری برای ایفای نقش مؤثر توسط بازیگران غیررسمی (نهادهای مدنی و اشخاص حقیقی غیردولتی) مهیا می‌شود و این به نوبه خود بر گستره مانور و دامنه تأثیرگذاری آن می‌افزاید. (حسن خانی، ۱۳۸۴: ۱۳۹)

۶- دیپلماسی فرهنگی بر خلاف دیپلماسی سیاسی که تنها از ارزش‌های میهنی و منافع ملی هر کشوری تأثیر می‌پذیرد، از ارزش‌های جهانشمولی نشأت می‌گیرد که مورد قبول اغلب ملت‌های دنیاست و مردم کشورهای مختلف را به هم نزدیک می‌کند.

۸- در نهایت دیپلماسی فرهنگی می‌تواند باعث ابداع و نوآوری شود و فرهنگ‌های جذاب جدیدی را در دل خود ایجاد کند؛ برای مثال گروه موسیقی که اعضای آن را اسپانیایی‌ها و تونسی‌ها تشکیل داده‌اند، می‌بایست جهت جذب مخاطب در هر دو کشور، موسیقی را به اجرا گذارد که متأثر از هر دو جغرافیا باشد.

یکی از ابعاد بروز ژئوپاسفیک هنر و فعالیت‌های فرهنگی و هنری است. در همین خصوص اگر کشوری به دنبال ارتباط مؤثر با دیگر کشورها باشد استفاده از روش‌ها و راهکارهای صلح‌آمیز بهترین رویکرد در دیپلماسی عمومی و فرهنگی است. از سوی دیگر ارتباطات فرهنگی و هنری می‌تواند مبنایی برای مناسبات سیاسی و اقتصادی هم باشد. حال با توجه به

تعاریف ذکر شده از ژئوپاسفیک و دیپلماسی فرهنگی در خصوص ارتباط دو کشور ایران و تونس از منظر ژئوپاسفیک بحث می‌کنیم.

ژئوکالچر و هنر

ژئوکالچر یا ژئوپولیتیک فرهنگی فرایند پیچیده‌ای از تعاملات قدرت، فرهنگ و محیط جغرافیایی است که طی آن فرهنگ همچون سایر پدیده‌های نظام اجتماعی همواره در حال شکل‌گیری، تکامل، آمیزش و جابجایی در جریان زمان و در بستر محیط جغرافیایی کره زمین‌اند. ژئوکالچر به معنای اهمیت دادن به عناصری چون فرهنگ، زبان، قومیت و مذهب در کنار سایر عوامل ژئوپولیتیک نوین، ترکیبی از مفاهیم ژئوپولیتیک کلاسیک، ژئوآکونومیک و ژئوکالچر است. والرشتاین از دیدگاهی جدید، به ژئوپولیتیک توجه می‌کند و ژئوکالچر را زیربنای ژئوپولیتیک می‌داند. او بر اساس چهارچوب تمایزات فلسفی در مقایسه انواع تعارض‌ها و جنگ‌های بین‌المللی، متوجه بسیاری از تشابه‌های ژئوپولیتیکی می‌شود. با این حال، این جنگ‌ها ماهیتی متفاوت با یکدیگر دارند که ناشی از ژئوکالچر آنهاست. والرشتاین، ژئوکالچر را جنبه درونی جهان می‌داند؛ جنبه‌ای که پوشیده‌تر از آن است که به چشم آید و دشوارتر از آن که قابل درک باشد و در عین حال، جنبه‌ای است که بدون آن، دیگر جنبه‌ها عقیم می‌مانند. از این رو، ژئوکالچر در ارتباط با ژئوپولیتیک، چهارچوبی است که در آن نظام جهانی عمل می‌کند. او ژئوکالچر را از سه جنبه بحث می‌کند:

نخست از جنبه تمرکز بر فرهنگ و تعریف مجدد آن در تقابل با اقتصاد یا سیاست، به این معنا که باید جهان را از خواب غفلت بیدار کرد تا جهان در تغییرات و انتقام‌های اقتصادی و سیاسی به سودی دست پیدا کند.

دومین جنبه به پدیده‌های نژادگرایی و نابرابری جنسیتی می‌پردازد. البته، دل‌مشغولی به نژاد و توسعه امپراتوری، ویژگی کار راتزل، نظریه‌پرداز سیاسی آلمانی در جغرافیای سیاسی اواخر قرن نوزدهم نیز که فرهنگ‌ها را با توده‌ها یکی دانسته، تفاوت‌های نژادی و فرهنگی را مشخص نمود، وجود داشت.

سومین جنبه بررسی ژئوکالچر در علم جدید صورت می‌گیرد که تهاجمی مستقیم به بنیادی‌ترین ستون‌های اندیشه‌های نظام جهانی نوین دارد.

پیشینه روابط ایران و تونس

در ابتدا به توصیف کلی کشور تونس می‌پردازیم که اهمیت ژئوپلیتیکی و سیاسی کشورتونس مشخص شود. تونس با بیش از ۱۱ میلیون نفر جمعیت شمالیترین کشور قاره آفریقا است که در حاشیه دریای مدیترانه واقع شده است و با کشورهای الجزایر و لیبی مرز مشترک دارد. اقتصاد تونس تا حد زیادی بر کشاورزی، معادن، گردشگری و صادرات کالاهای صنعتی استوار است. تونس دارای اقتصادی متنوع و در حال رشد است. گردشگری در تونس پیشرفت چشمگیری داشته، بخش خدمات نیز از رونق فراوانی برخوردار شده است. از دیگر مزایای ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک تونس قرار گرفتن در مسیر خط لوله گاز الجزایر به اروپاست که موضوع تأمین امنیت خط لوله انرژی از دیرباز برای اروپائیان از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. تونس به دلیل موقعیت ژئوپلیتیک منطقه‌ای خود در شمال آفریقا، همواره نقش مهمی در سیاست‌گذاری‌های کشورهای آفریقایی، عربی و اروپایی داشته است. این سرزمین کوچک از یک سو جزء جریان‌های کشورهای عربی قرار دارد و مخالف نظریات افراطی پاره‌ای از کشورهای عربی است و از سوی دیگر یک کشور آفریقایی و از اعضای اتحادیه آفریقا، کنفرانس اسلامی، غیرمتعهدها و همچنین اتحادیه مغرب عربی است. این کشور در شمالیترین نقطه قاره آفریقا واقع شده و در همسایگی کشورهای مهم اروپایی مثل فرانسه و ایتالیا قرار دارد و عضو ناظر سازمان آتلانتیک شمالی (ناتو) نیز به شمار می‌آید (یوسفی و دیگران، ۱۴۰۱: ۴۸)

ایران و تونس روابط دیرینه‌ای دارند که به قرون اولیه اسلام باز می‌گردد. تونس وارث تاریخ و تمدنی بسیار کهن است که آغاز آن به قرن ۹ پیش از میلاد باز می‌گردد، زمانی که آن را کارتاژ یا قرطاجنه می‌نامیدند. قرطاجنه به قول اعراب توسط فینیقی‌ها بنیان گذاشته شد و از مهمترین مراکز تجاری زمان خود بود (طاهری، ۲۰۱۴: ۹۴). آن‌ها در مغرب مراکز تجاری و بازرگانی متعددی ساختند که کهن‌ترین آن‌ها منطقه‌ای به نام اوتیقیه یا اوتیکیه است که در منطقه میانه راه تونس به بنزرت قرار دارد. فینیقی‌ها از طریق این منطقه کشتی‌های پر از کالاهای ایرانی، هندی و عربی به همراه آثار تمدنی چون صنایع و محصولات کشاورزی، صنایع دستی، بافتنی، خوراکی و آثار علمی همچون ادبیات و علوم خاورمیانه را به قلب آفریقا و سواحل غربی اقیانوس اطلس می‌رساندند (الکعاک، ۱۳۸۷: ۲۸) این مراودات در قرون متمادی ادامه داشت.

آن چیزی که در همه نوشته‌های تاریخی به صورت برجسته باید مورد توجه قرار بگیرد، این است که ایرانیان خراسانی بعد از اسلام تمدن افریقه را شکل دادند و شهر اسلامی قیروان که همان کاروان فارسی است را در تونس پایه‌گذاری کردند و امروزه به عنوان پایتخت اسلامی مغرب عربی از آن اسم برده می‌شود که با معماری و فرهنگ ایرانی ساخته شده است با حضور این گروه بزرگ از سپاه خراسانی در فتح افریقه به رهبری عقبه بن نافع، خمیر مایه ترویج علوم و فنون، رسم و رسوم ایرانیان در قیروان شکل گرفت. برای همین بسیاری از واژه‌های فارسی هم در زبان عامیانه تونس‌ها و هم در زبان عربی بطور عام جا گرفت، همانند نام استان کاروان که به قیروان تبدیل شد و یا کلمه بازار، برنامه، بلوزه به معنای نیمتنه بالا یا لبسا که وجود دارد. به جز اعراب و بربرها، ایرانیان یکی از اقوامی بوده‌اند که نقش عمده‌ای در شکل‌گیری فرهنگ اسلامی تونس داشته‌اند و آثار فرهنگ ایرانی در بخش‌های گوناگون فرهنگ تونس نمود داشته‌است. در بسیاری از عناصر فرهنگی کشور تونس هم‌چون معماری، موسیقی، آداب مردمی، خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها و زینت‌آلات می‌توان نمودی از فرهنگ ایرانی یافت. در گویش عربی کاربردی در تونس، بیش از ۲۰۰ واژه با ریشه فارسی دیده می‌شود که برخی از آن‌ها عبارتند از گلیم، نارنج، مرزبان، میخانه، دهقان و بسیاری واژه‌های دیگر. در این دوره، امیران ایرانی از دودمان بنوخراسان مدتی بر شهر تونس فرمان می‌راندند. برخی از فقیهان و اندیشمندان اسلامی تونس مانند امام سحنون نیشابوری، اسد بن فرات نیشابوری، عبدالله بن فروخ فارسی و خالد بن یزید فارسی ایرانی‌تبار بوده‌اند. امروزه برخی از خیابان‌های شهر تونس با نام شاعران و فیلسوفان ایرانی چون حافظ، مولوی، خیام، ابن سینا، فارابی و رازی نام‌گذاری شده‌اند. (الکعاک، ۱۳۷۸: ۳۸)

آنچه مشخص است روابط فرهنگی و هنری دو کشور دارای پیشینه تاریخی است و همین موضوع باعث شده است در دوره‌های مختلف تاریخی علی‌رغم تغییرات سیاسی در نظام حکومتی دو کشور روابط فرهنگی و هنری پیوند دو کشور را حفظ کنند؛ اما در دوره معاصر در سال ۱۳۵۰ به دنبال سفر وزیر فرهنگ و هنر وقت ایران نامه‌هایی در باب همکاری‌های فرهنگی و هنری میان وزرای دو کشور مبادله شد. قابل ذکر است که در قرارداد فرهنگی فوق تبادل دانشجو بین دو کشور نیز ملحوظ گردیده بود. این قرارداد پس از پیروزی انقلاب اسلامی به حالت تعلیق درآمد و تاکنون با وجود مذاکرات متوالی موافقتنامه جدیدی جهت تبادل دانشجو امضا نشده است. روابط ایران و تونس پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به ویژه در سال‌های جنگ ایران و عراق، به خاطر

مواضع ایران در راستای صدور انقلاب اسلامی و همچنین حمایت آشکار دولت تونس از موضع عراق در جنگ و رویکرد آن کشور در سازمان‌های بین‌المللی علیه ایران، پر تنش و غیردوستانه بود، تا جایی که حتی روابط میان دو کشور در سال ۱۳۶۶ به طور کامل قطع شد. البته روابط دیپلماتی که میان دو کشور در سال ۱۳۶۹ دوباره برقرار شد؛ ولی این روابط هیچگاه مستحکم و نزدیک نبود. تحت این شرایط و با آغاز خیزش‌های مردمی در تونس و با امید به تغییر اساسی در روابط میان دو کشور، مقامات جمهوری اسلامی و به ویژه مقام معظم رهبری و پیرو آن دستگاه سیاست خارجی ایران حمایت آشکار خود را از قیام مردم این کشور ابراز داشتند. در واقع با آغاز خیزش‌های مردمی در منطقه شمال آفریقا؛ شرایط سیاسی نوین در تونس بویژه روی کار آمدن حزب اسلام‌گرای النهضه پیش آمد. این تحولات باعث شد تغییر اساسی در روابط دو کشور به وجود آید، خصوصاً که در آن مرحله رویکرد اسلام سیاسی بیشتر مورد علاقه احزاب اسلامی در تونس قرار گرفت و این نکته به عنوان انگیزه اساسی ایران برای دستیابی به آرمان‌های خود از قبیل تمرکز بر اصل تأسیس امت جهانی اسلامی از طریق دستگاه سیاست خارجی به حساب می‌آید. در واقع انقلاب ۲۰۱۱ تونس و سرنگونی دولت نظام زین العابدین بن علی و گشایش فضای سیاسی تونس فرصتی فراهم کرد که رابطه جمهوری اسلامی ایران و تونس نسبت به دوره‌های قبل گسترش بیشتری یافت (جلی، ۱۳۹۷).

روابط فرهنگی و هنری ایران و تونس

طی یک دهه اخیر و به خصوص بعد از بهار عربی و بیداری اسلامی که به انقلاب در تونس منجر شد هفته‌های فرهنگی بین ایران و تونس به تناوب برگزار شده است. نخستین هفته فرهنگی در سال ۱۳۹۱ به میزبانی ایران و به اصطلاح هفته فرهنگی تونس در ایران برگزار شد که در همین خصوص محمد کهنون کاردار سفارت تونس در تهران با ابراز رضایت از برگزاری چنین برنامه فرهنگی، گفت این نخستین هفته فرهنگی تونس در ایران، پس از وقوع انقلاب در تونس بود. انتظار داریم برگزاری این هفته فرهنگی دور جدیدی از ارتباطات هنری و تعاملات فرهنگی میان دو کشور دوست و برادر ایران و تونس را بنیانگذاری کند. این برنامه نقطه آغاز تعاملات فرهنگی و هنری دو کشور خواهد بود نه نقطه پایان؛ چرا که برگزاری آن نشان داد دو کشور ایران و تونس مشتاق همکاری‌های فرهنگی و نزدیک شدن به یکدیگر هستند. یکی از نکات برگزاری برنامه‌های

هفته فرهنگی تونس در تهران این بود که به ما ثابت کرد قربت‌ها و نقاط مشترک زیادی میان فرهنگ و هنر ایران و تونس وجود دارد و وظیفه ماست که از آن‌ها غبارزدایی کرده و تعاملاتمان را گسترش دهیم. وی با تأکید بر اینکه باید راه‌های توسعه و گسترش تعاملات فرهنگی و هنری‌مان را پیدا کنیم، اظهار کرد: این هفته فرهنگی فرصت مناسبی را برای گروه اعزامی از تونس به ریاست وزیر فرهنگ تونس 'مهدی مبروک' فراهم کرد که راه‌های تحکیم روابط با ایران را مورد ارزیابی قرار دهند و همچنین این فرصت را برای شرکت‌کنندگان مهیا ساخت تا با تهران و ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی آن آشنا شوند. کهنون با بیان اینکه هفته فرهنگی تونس در ایران برای ما اهمیت زیادی داشت، افزود: شایسته است از این تعاملات با عنوان نقطه شروع یاد کنیم و امیدواریم همانگونه که ما به ایران آمدیم و هفته فرهنگی خود را در تهران برگزار کردیم، هنرمندان و اهالی فرهنگ ایران هم به تونس بیایند و هفته فرهنگی ایران را در تونس برگزار کنند. این مقام تونسی ضمن تأکید بر گسترش تعاملات هنری در همه رشته‌ها میان دو کشور گفت: باید به ایده‌هایمان جنبه عملیاتی بدهیم و در راستای گفتگوی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها گام‌های اساسی برداریم. در مراسم شب موسیقی هفته فرهنگی تونس، گروه موسیقی 'اخوان الغربی' به اجرای قطعاتی از آلبوم 'خواطر' پرداختند که با تشویق گرم مخاطبان مواجه شد. (ایرنا، ۱۳۹۱)

متعاقب آن در مهرماه سال ۱۳۹۳ هفته فرهنگی ایران در تونس با حضور هنرمندان ایرانی در حوزه‌های موسیقی و فیلم برگزار شد.

در طی دوران حاضر تونس یکی از کشورهایی است که هنرمندان ایرانی حضوری فعال و مستمر در جشنواره‌های هنری این کشور داشته‌اند و جوایز و تقدیرنامه‌های زیادی نیز کسب کرده‌اند. از جمله این موارد می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

حضور در دوره‌های مختلف جشنواره تئاتر کارتاژ تونس؛ جشنواره بین‌المللی تئاتر کودک مرکز هنری شهر نابل تونس؛ جشنواره بین‌المللی تئاتر ۲۴ ساعته تونس.

حضور در جشنواره‌های موسیقی از جمله: جشنواره بین‌المللی موسیقی قرطاج تونس؛ حضور در جشنواره فیلم‌های شاعرانه تونس در شهر مکنین تونس.

برگزاری هفته فرهنگی ایران در تونس در سال‌های مختلف؛ جشنواره هنرهای مقاومت با همکاری رایزنی فرهنگی ایران در تونس.

اما آنچه در سال‌های اخیر در روابط فرهنگی و هنری ایران و تونس مشخص بوده است. حضور گروه‌های هنری دو کشور در قالب برنامه‌ها و رویدادهایی چون جشنواره‌های موسیقی، تئاتر و فیلم در ایران و تونس بوده است که به شرح ذیل به بررسی تعدادی از آن‌ها می‌پردازیم.

جشنواره‌های هنری

- دومین هفته فیلم‌های ایرانی با حضور وزیر فرهنگ و میراث فرهنگی تونس و جمعی از شخصیت‌های فرهنگی و علاقه‌مندان به فرهنگ و هنر ایرانی در مورخ ۲ اسفند ۱۳۸۴ در مرکز فرهنگی ابن‌خلدون شهر تونس افتتاح شد. این برنامه با همکاری رایزنی فرهنگی کشور ایران و وزارت فرهنگ و میراث فرهنگی تونس برگزار شد. در این برنامه وزیر فرهنگ تونس با تحسین سینمای ایران، آن را به دلیل بهره‌گیری از موضوعات و مضامین انسانی و عاطفی بسیار تأثیرگذار دانست. پخش فیلم مستند سرزمین آرزوها و فیلم خاکستری و همچنین مریم مقدس، نابغه، ابوعلی سینا، آوازه‌های سرزمین مادری‌ام، روز واقعه و روسری آبی برای نمایش عموم از برنامه‌ها و دستاوردهای برگزاری این رویداد بوده است که با استقبال علاقه‌مندان برگزار گردید. سینمای ایران نیز با حضور منیژه حکمت و مجتبی راعی به عنوان فیلم‌سازان ایرانی حاضر در این جشنواره و اکران ۱۲ فیلم از جمله سه زن و ترنج و برگزاری کارگاه‌های آموزشی در طی مدت چند روز برگزار شد.

- حضور گروه موسیقی اشتیاق با سرپرستی علیرضا قربانی در دومین جشنواره موسیقی تونس سال ۱۳۸۶؛

- حضور شهرام ناظری در فستیوال موسیقی قرطاج تونس در شهریور ۱۳۸۷؛

- حضور گروه نمایش «آخر بنی سراج» از کشور تونس در سی‌امین جشنواره تئاتر فجر، گروه نمایش آخر بنی سراج به نویسندگی ادریس جابر و کارگردانی حسن آل مؤذن در روز جمعه ۱۴ بهمن ۱۳۹۰ در قالب جشنواره بین‌المللی تئاتر فجر در تالار هنر تهران اجرا و مورد استقبال علاقه‌مندان و هنرمندان قرار گرفت.

- جشنواره بین‌المللی فیلم «قلیبیه» با حضور ۶ فیلم کوتاه ایرانی در شهریور ماه ۱۳۹۱ از تولیدات مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی و کشورهای ایران، مصر، الجزایر، روسیه، آرژانتین، لبنان، فلسطین و غیره در تونس برگزار گردید. فیلم‌های کوتاه «اویان»، «حلمیه»،

«قیلوله»، «روز دوازدهم»، «بند ناف» و «صدای باران» مجموع آثار ایرانی حاضر در این جشنواره بود که در کنار آن یک سنخرانی با موضوع تأسیس سینمای آماتور و تأثیر آن بر سینمای حرفه ای از سوی آقای شفیع آقا محمدیان برگزار گردید.

- نمایش "پری" در پانزدهمین جشنواره تئاتر کارتاژ- تونس دیماه ۱۳۹۱، در خصوص حضور برخی آثار هنری در جشنواره های تونس و ارتباط فرهنگی دو کشور می توان به حضور نمایش "پری" در پانزدهمین جشنواره تئاتر کارتاژ- تونس اشاره کرد. نمایشی که بر اساس قواعد نمایش های ایرانی شامل تخت حوضی، زن پوشی، نقالی و... شکل گرفته و روایت گر داستان دسته نمایشگری است که با اجرای نمایش در مجالس عروسی و شادی مردم، روزگار می گذرانند. آوازه این دسته نمایشگر به تمام شهرها و روستاهای دور و نزدیک می رسد، تا اینکه ناصرالدین شاه قاجار به مناسبت سالگرد تاج گذاری خود به وزرای دربار دستور می دهد تا این جشن را به بهترین شکل برپا کنند. کریم شیرهای مسخره دربار، مسئول این مهم می شود و از این گروه مطرب دعوت می کند تا برای جشن تاج گذاری، نمایشی را اجرا کنند. گروه همانند روال گذشته نمایشی با شیوه زن پوشی اجرا می کند؛ اما همگان بازیگر مرد نقش پری را به اشتباه زن می پندارند. علیاحضرت مادر شاه از پری می خواهد تا نمایشی را برای نسوان در حرمسرای شاه اجرا کند پری که می داند با سرباز زدن از دستور علیاحضرت چیزی جز مرگ در انتظارش نیست، می پذیرد؛ اما این پایان کار نیست، وقتی گروه نمایشی آماده عزم به شهر و دیار خود می شوند از طرف علیاحضرت دستور می رسد که پری می بایست در قصر بماند و یکی از ندیمه های خاص دربار ناصرالدین شاه شود. با شنیدن این خبر، دسته مطرب با نقشه ای که کریم شیرهای پایه ریزی می کند، سعی در گرفتن حکم برائت از شاه دارند، ولی با فاش شدن چهره اصلی پری که مرد است، مادر شاه به هیچ وجه جسارت این گروه را نمی پذیرد و دستور مرگ تمام گروه را صادر می کند. بازیگر نقش پری با خوردن جام زهر خود را می کشد و بقیه گروه نیز به مرگ محکوم می شوند. هر چند در دوره های پیشین جشنواره کارتاژ، نمایش "یک نوکر و دو ارباب" به کارگردانی حمید پورآذری و نمایش "مادر مانده" کار مشترک نیما دهقان و حمید آذرنگ از ایران حضور داشتند؛ ولی از آنجایی که این حضور در اولین دوره جشنواره بعد از انقلاب تونس بود، می توان ادعا کرد که حضور نمایش "پری" در پانزدهمین جشنواره تئاتر کارتاژ در کشور تونس، رنگ و بویی دیگر داشت. شاید علاوه بر شیوه و

طراحی اجرای این نمایش، قصه اثر نیز که در روزگار یک پادشاه مستبد می‌گذرد برای مخاطبان جشنواره کارتاژ جالب بود و آن را با حال و هوای این روزهایشان بی‌ربط نمی‌دیدند و همین باعث استقبال خوب آن‌ها از این نمایش بود. (روشن، ۱۳۹۰) و یا صحبت‌های مدیر فرهنگی نیاپولیس شهر نابل تونس در حاشیه اجرای تئاتر عروسکی توسط هنرمندان ایرانی: تونس پس از انقلاب در این کشور، فضای جدیدی از فعالیت‌های فرهنگی و هنری را تجربه می‌کند. 'الطاهر العجرودی' مدیر مرکز فرهنگی نیاپولیس شهر تاریخی نابل در تونس در این باره افزود: تونس در عصر آزادی فرصتی جدید یافته است تا در فضای آزادی اندیشه به توسعه و تعمیق روابط با دیگر کشورها بیاورد. این مسئول فرهنگی تونسی افزود: تونس در توسعه و تعمیق روابط فرهنگی خود با دیگر کشورها با هنرمندان و نخبگان ایرانی نیز ارتباطات خود را گسترش خواهد داد. (ایرنا به نقل از الجزیره، ۱۳۹۱)

- برگزاری کارگاه آموزشی نمایش عروسکی تونس در تهران، هم‌زمان با برگزاری پانزدهمین جشنواره بین‌المللی عروسکی تهران و با هماهنگی رایزن فرهنگی ج.ا.ایران و تونس، حبیب الجندوبی کارگردان مشهور تئاتر عروسکی تونس با کارگاه «هدهدات الجده» به همراه «محرز الغالی» رئیس انجمن دوستی تئاتر تونس و ایران در شهریور ماه ۱۳۹۳ دعوت و کارگاه آموزشی برگزار نمودند.

- حضور گروه موسیقی سراج در هفته فرهنگی ایران در تونس، گروه موسیقی سنتی سراج به سرپرستی حسام الدین سراج در ۲۲ مهر ۱۳۹۳ در هفته فرهنگی ایران در کشور تونس حضور یافت و در مکان قصر نجمه الزهرا و همچنین سالن تئاتر شهر سوسه به اجرا پرداختند. اجرای اول این گروه در حضور وزیر فرهنگ دو کشور آقای جنتی و مرادالصلکی انجام شد که مورد توجه و استقبال حاضرین قرار گرفت.

- اجرای گروه موسیقی آوای جم ایران در دومین جشنواره موسیقی روشندان تونس آذر ماه ۱۳۹۵، این گروه در سالن مندیاال تونس و با استفاده از آلات موسیقی و قطعات شعری عرفانی، هنر و تمدن ایران که توسط انجمن معلولان تهران گرد هم آمده بودند، به اجرا در دو شهر تونس و بن‌عروس در مرکز فرهنگی ابوالقاسم الشابی پرداختند که مورد استقبال علاقه‌مندان و شبکه‌های تلویزیونی کشور تونس واقع گردید.

- حضور فیلم سینمایی «زمانی یک زن» در جشنواره بین‌المللی کارتاژ جشنواره بین‌المللی فیلم کارتاژ اولین و معتبرترین سینمای عرب و آفریقا است و قدیمی‌ترین فستیوال فعال در قاره آفریقا به حساب می‌آید که از سال ۱۹۶۶ شروع به فعالیت کرده است. جشنواره فیلم کارتاژ در تاریخ ۴ تا ۱۱ آبان ماه ۱۳۹۸ در شهر کارتاژ تونس برگزار گردیده است.
- هفته فیلم مقاومت با حضور آثار سینمای ایران در تونس، هفته فیلم مقاومت با حضور نمایندگان سینمایی کشورهای مختلف از ۲۰ تا ۲۶ دی ماه ۱۳۹۸ در کشور تونس برگزار گردید. این رویداد سینمایی با حضور کشورهای الجزایر، تونس، ایران، لبنان، سوریه، مصر و فلسطین به میزبانی کشور تونس و با حضور هنرمندان، سفرا، رایزنان فرهنگی و مهمانان ویژه در هشر تونس و اکران فیلم جشنواره از جمله آثار ایرانی «ابو زینب»، «رسیمانی نزدیک تر از رگ» و «۳۳» روز و در راستای تقویت گسترش دامنه تعاملات کشورها با اهداف و آرمان‌های مشترک و نگاه به مقاومت برگزار و مورد استقبال اهالی فرهنگ و هنر واقع گردید.
- حضور گروه موسیقی رودکی در جشنواره هنرهای مقاومت تونس، گروه موسیقی رودکی در سومین روز برگزاری جشنواره هنرهای مقاومت تونس در تاریخ ۷ خرداد ۱۴۰۰ با حضور سفیر جمهوری اسلامی ایران، رؤسای انجمن‌های فرهنگی و هنری تونس، اصحاب رسانه و جمعی از هنرمندان و اساتید دانشگاه و اقشار مختلف مردم به اجرای برنامه و نواختن قطعات موسیقی سنتی ایران پرداخت. این مراسم با استقبال شایان هنردوستان و علاقه‌مندان به فرهنگ ایرانی مواجهه شد. همچنین در ادامه این حضور در روز هشتم خرداد ماه در مرکز فرهنگی «سیدی سالم» شهر بنزرت نیز یک اجرا انجام گردید.
- گروه موسیقی محلی میسان از خوزستان ایران در چهل و سومین دوره جشنواره، واحات تونس در دی ماه ۱۴۰۱ حضور یافت. این جشنواره که مختص به اجراهای فولکلور و محلی است و در این دوره علاوه بر کشورهای الجزایر، لیبی، فلسطین، ژاپن، مصر، تونس گروه موسیقی از ایران نیز که از هنرمندان خوزستانی عرب زبان هستند در این جشنواره حضور پیدا نمودند. نکته حائز اهمیت در اجرای این گروه موسیقی محلی پوشش لباس عربی و اجرای موسیقی محلی به زبان عربی بود که با استقبال و ابراز احساسات مردم شرکت‌کننده همراه بود. این حضور و استقبال به حدی بوده است که در پوشش رسانه‌ای جشنواره تبدیل به خبر اول این رویداد منتشر گردید.

- جشنواره تئاتر صحرایی تونس و حضور گروه نمایش تعزیه روز عاشورا از ایران در این جشنواره که با حضور ۳۵ کشور از سراسر جهان برگزار گردید و به عنوان اثر برگزیده این جشنواره معرفی گردید. این جشنواره در اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ به شکل میدانی و در منطقه صحرایی تونس اجرا گردید که مورد استقبال برگزارکنندگان واقع شد.

- حضور نمایش آنا در پنجمین جشنواره موندرام کارتاژ تونس، گروه نمایش آنا در اردیبهشت ماه ۱۴۰۲ و با حضور ۲۲ کشور از سراسر جهان در این جشنواره حضور یافتند و به عنوان نمایش برگزیده این جشنواره معرفی گردید. این نمایش تلفیقی از نقالی و نمایش ایرانی است که شامل هفت کاراکتر مختلف بوده است. این اثر در اختتامیه جشنواره حائز رتبه تقدیر بازیگری و تقدیر متن و اثر برگزیده جشنواره شد.

افتتاح انجمن سینمای ایران و تونس و آغاز به کار جشنواره میراث فرهنگی و سینمای ایران انجمن سینمای ایران و تونس با هدف تقویت ارتباط و همکاری سینمای دو کشور در شهر تونس آغاز به کار نمود. این انجمن در طی مراسمی در سالن نمایش مرکز فرهنگی ابن رشیق با حضور جمعی از مسئولان فرهنگی از جمله معاون وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی ج.ا.ا و رایزن فرهنگی ایران با نگاه به ایجاد تسهیلات به فیلم سازان برای تولید آثار مشترک در قالب فیلم های سینمایی بلند، مستند، کوتاه و انیمیشن با اولویت موضوعات تاریخی و فرهنگی و آئینی مشترک بین دو کشور راه اندازی گردید.

آنچه مشخص است شاخص ترین نکته پیوند سینمای دو کشور وجود فرهنگ های مشترک و سینمای انسانی و اخلاقی ایران از نکات مورد اشاره از سوی اهالی سینمای تونس بوده که نهایتاً منتج به عقد تفاهم نامه در خصوص پخش آثار سینمای ایران در تونس، تأسیس دفتر انجمن سینمای جوان در تونس، برگزاری دوره های آموزشی با حضور اساتید ایرانی حاصل این تفاهم دانست.

آنچه مشخص است در طی یک دهه اخیر اغلب نمایش ها و فیلم های ایرانی و تونسی که در دو کشور به نمایش در آمده است موضوعی صلح آمیز و ضد جنگ داشته و این مبین این نکته است که هنرمندان دو کشور با توجه به سابقه تاریخی که هر دو کشور درگیر تنش و جنگ بوده اند و تونسی ها که نزدیک یک دهه است از آزادی سیاسی بیشتری برخوردار شده اند به دنبال ایجاد صلح و ژئوپاسفیک از منظر هنر و فرهنگ هستند.

نمایشگاهها و هفته‌های فرهنگی

- برگزاری جشنواره بین‌المللی فرهنگی توزر تونس با حضور هنرمندان ایرانی و مشارکت فرهنگی کشور توسط وزارت فرهنگ و جهانگردی کشور تونس در دی ماه ۱۳۹۰ و با حضور کشورهای تونس، ایران، لیبی، مراکش، اندونزی، مصر و فلسطین در شهر توزر برگزار گردید که ایران برای نخستین بار در این جشنواره با حضور هیاتی ۵ نفره از هنرمندان در زمینه‌های خوشنویسی، تذهیب، گرافیک، نقاشی چوب‌سوز و ملیله‌کاری با نقره شرکت داشت که با استقبال بازدیدکنندگان و شرکت‌کنندگان در جشنواره مواجه گردید.
- هفته فرهنگی تونس از ۲۱ آبان ماه ۱۳۹۱ با برنامه‌های متنوع فرهنگی، هنر همچون اجراهای تئاتر و موسیقی و نمایشگاه‌های هنری و ادبی در محل حوزه هنری برپا گردید. برگزاری نمایشگاه هنرهای تجسمی کتاب و اجرای تئاتر موسیقی در نخستین هفته فرهنگی تونس، اجرای نمایش در تماشاخانه مهر حوزه هنری، برگزاری نمایشگاهی شامل تصاویر مرتبط با کشور تونس از آئین‌ها، آداب، رسوم و اماکن دیدنی و تاریخی نیز در خانه عکاسان و نمایشگاه هنرهای تجسمی در نگارخانه ابوالفضل عالی از برنامه‌های این هفته بوده است. هم‌چنین برگزاری میزگردی تحت عنوان «میراث فرهنگی» و میزگردی تحت عنوان «تأثیر فرهنگ ایران در تونس» از برنامه‌های دیگر این هفته فرهنگی به شمار می‌رود.
- برگزاری اولین هفته فرهنگی ایران در تونس، هفته فرهنگی ایران در کشور تونس با حضور وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی ج.ا.ایران علی جنتی و مراد الصلکی وزیر کشور تونس در تاریخ ۲۲ مهر ماه ۱۳۹۳ افتتاح و برگزار گردید.
- برگزاری نمایشگاه صنایع دستی و دستاوردهای فرهنگی ایران در سفارت ایران در تونس، در این نمایشگاه که در مرداد ماه ۱۴۰۲ برگزار گردید آثار هنری و میراث فرهنگی و سنتی ایران و صنایع دستی به معرض دید علاقه‌مندان قرار گرفت که شامل آثار هنری صنایع دستی از جمله اصفهان و فرش‌های ایرانی است. به علاوه آن نمایش آثار خطاطی و کتاب‌ها و قرآن‌های تذهیب‌کاری شده نیز در این نمایشگاه مورد توجه فرهنگ دوستان و مردم تونس قرار گرفت. راه‌اندازی بخش فرهنگی سفارت ایران در تونس در سال ۱۳۸۱ و شروع فعالیت‌های چشمگیر فرهنگی و هنری ایران از سال ۱۳۸۵ آغاز گردید. از اهداف راه‌اندازی بخش فرهنگی سفارت ایران با توجه به اشتراکات فرهنگی، دین مشترک، سوابق همکاری‌های فرهنگی در مراکز تصمیم

ساز فرهنگی و سوابق تمدن تاریخی بین دو کشور همچنین تأکید بر احیای تمدن اسلامی و اشتراکات در حوزه جبهه مقاومت به عنوان دو وجهه مشترک بین دو کشور و تأکید آموزش زبان فارسی در مؤسسات علمی و آموزشی و دانشگاهی و دانشگاهی کشور تونس است.

اسناد مختلف فرهنگی در سطوح و موضوعات مختلف فیما بین دو کشور در مسیر تحکیم روابط فرهنگی شامل موارد ذیل است:

- برنامه مبادلات فرهنگی، علمی و آموزشی بین دو کشور؛
- تفاهم نامه همکاری در بخش گردشگری؛
- یادداشت تفاهم همکاری در زمینه ترجمه متون و کتاب؛
- موافقت نامه در زمینه موسیقی؛
- برگزاری سومین نشست مشترک کمیته گردشگری؛
- یادداشت تفاهم همکاری در زمینه امور دینی؛
- یادداشت تفاهم سازمان صدا و سینما و ج.ا.ا و مؤسسه رادیو و تلویزیون تونس؛
- تفاهم نامه همکاری با دانشگاه های الزیتونیه با دانشگاه مذاهب اسلامی، ادیان و مذاهب، جامعه المصطفی؛
- تفاهم نامه همکاری دانشگاه الزهرا با دانشگاه های المناز، منوبه و تونس؛
- تفاهم نامه دانشگاه آزاد ایران با دانشگاه آزاد تونس؛
- برگزاری نمایشگاه های بزرگ صنایع دستی و هنرهای ایرانی؛
- پخش سریال های ایران از تلویزیون ملی تونس؛
- چاپ و انتشار کتب؛
- آموزش خط نستعلیق فارسی؛
- برگزاری نشست های علمی و پژوهشی؛
- بررسی آثار و آراء متفکران ایرانی و تونسی؛
- حضور فعال در مسابقات بین المللی قرآن کریم؛
- انتشار مجله الکترونیکی الفیروز به زبان عربی که به معرفی فرهنگ و تمدن ایران می پردازد؛
- انتشار مقالات در زمینه های مختلف تمدن اسلامی و تاریخ ادبیات، زبان شناسی، معرفی مراکز تاریخی و فرهنگی کهن و معاصر ایران؛

- معرفی مفاخر علمی فرهنگی و ادبی دو کشور.

نتیجه‌گیری

ایران و تونس به‌عنوان دو کشور مسلمان از اشتراکات فراوانی برخوردار هستند. توجه دو کشور به روابط تاریخی، تمدنی و فرهنگی می‌تواند زمینه مساعدی برای گسترش روابط دوجانبه باشد. حضور در جشنواره‌های هنری کشور تونس به دلیل همجواری این کشور آفریقایی با اروپا و حضور گروه‌های هنری از سایر نقاط جهان در رویدادهای هنری کشور تونس می‌تواند به شناسایی فرهنگ و هنر ایران نیز کمک شایانی داشته باشد. از منظر دیگر روابط هنری و فرهنگی ایران و تونس و حضور هنرمندان دو کشور در رویدادهای هنری دو کشور نمودی از ایجاد پیوند هنر و سیاست در دو جغرافیای متفاوت است که این موضوع مبین ژئوپاسفیک و یا ایجاد صلح جغرافیایی از طریق روابط فرهنگی و هنری است. آنچه مشخص است نزدیکی دو کشور از منظر فرهنگی و هنری باعث توسعه روابط سیاسی و اقتصادی بین دو کشور ایران و تونس نیز می‌شود و چنانچه روابط اقتصادی دو کشور افزایش پیدا کند تأثیر زیادی بر امنیت روابط کلی دو کشور خواهد داشت و حتی با توجه به موقعیت سیاسی و ژئوپلیتیکی کشور تونس، روابط ایران با کشورهای شمال آفریقا نیز دچار تحول شود و جایگاه ایران در این منطقه به لحاظ سیاسی، فرهنگی و اقتصادی ارتقاء یابد. به نوعی ژئوپاسفیک از منظر روابط فرهنگی و هنری باعث ایجاد رویکردی امن و صلح‌جویانه در روابط ایران تونس باشد. آنچه مشخص است با توجه به پیشینه تاریخی دو کشور و ارتباطات هنری و فرهنگی که سال‌های اخیر توسعه یافته است، هنر و فرهنگ توانسته‌اند تأثیر صلح‌آمیز خود را در روابط دو کشور داشته باشند. با توجه به همین روابط فرهنگی و هنری دو کشور یکی از مواردی که می‌تواند باعث توسعه بیشتر روابط فرهنگی و هنری دو کشور شود تولید برنامه‌های هنری مشترک است که مرادات فرهنگی را نیز بهبود می‌بخشد. تولید آثار سینمایی و تلویزیونی تاریخی یا نمایش‌هایی با موضوعات صلح و دوستی با حضور هنرمندان دو کشور ایران و تونس رویکرد مناسبی در جهت توسعه هنری است که توسعه مرادات فرهنگی دو کشور را هم به دنبال دارد و در نتیجه باعث همگرایی دو کشور ایران و تونس می‌شود.

قدردانی

نویسنده مراتب قدردانی خود را از وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی اظهار می‌نماید.

منابع

- احمدی، بابک (۱۳۹۷)، *موسیقی شناسی، فرهنگ تحلیلی مفاهیم*؛ تهران: نشر مرکز.
- الکعاک، عثمان (۱۳۸۷) *روابط ایران و تونس در گذر زمان*، مترجم ستار عودی، تهران، اداره نشر، وزارت امور خارجه
- جبلی، پیمان (۱۳۹۷) *بررسی روابط جمهوری اسلامی ایران و تونس پس از انقلاب تونس*، مصاحبه از ح. محمدی
- خزایی، محمد (۱۳۸۶). *نگاه هنرمندان عصر مدرن به طبیعت*، مجموعه مقالات خیال شرقی، تهران: انتشارات فرهنگستان هنر.
- خبرگزاری جمهوری اسلامی، ایرنا (۱۳۹۱)، هفته فرهنگی تونس در ایران زیربنای محکم روابط دو کشور است، <https://irna.ir/xhXvBJ>
- رحمانی، محمد (۱۳۹۰). «نقش جغرافیا در هنر، مذهب و ادبیات عارفانه». فصلنامه تخصصی عرفان اسلامی، سال نهم، شماره ۳۴، صص ۲۱۷-۱۹۵.
- روشن، سید جواد (۱۳۹۰)، سفرنامه حضور نمایش "پری" در پانزدهمین جشنواره تئاتر کارتاژ- تونس، سایت ایران تاتر، <https://theater.ir/fa/27456>
- خانی، محمد حسن، (۱۳۸۴). «دیپلماسی فرهنگی و جایگاه آن در سیاست خارجی کشورها»، دو فصلنامه دانش سیاسی، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۴، صفحات ۱۴۸-۱۳۵
- خستو، رحیم (۱۳۹۳)، «فیلم‌هایی که می‌توانند سیاسی دیده شوند»، فصلنامه فرهنگ امروز، سال سوم، شماره ۴، صص ۱۵-۳۰.
- خبرگزاری ایرانا (۱۳۹۱)، با حضور هنرمندان ایرانی، تونس فعالیت های فرهنگی جدیدی را تجربه می کند، <https://www.irna.ir/amp/80049776>
- قزلسفلی، محمدتقی (۱۳۸۲). «هنر و سیاست»، فصلنامه پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، سال ۳، شماره نهم و دهم، صص ۲۳۴-۲۱۳.
- متقی، افشین، قره بیگی، مصیب (۱۳۹۴). *سینما و ژئوپولیتیک: درنگی بر بازنمایی زیست سیاست در حلقه های فیلم*، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- گروه مترجمین صراط، (۱۳۸۹) *فرهنگ تونس*، پژوهش‌های منطقه‌ای پاییز و زمستان ۱۳۸۹ شماره

- یوسفی، حسن؛ خداوردی، حسن؛ کشیشیان سرکی، گارینه (۱۴۰۱)، «روابط جمهوری اسلامی ایران و تونس: مطالعه تطبیقی دولت‌های احمدی نژاد و روحانی»، فصلنامه علمی سیاست جهانی، دوره یازدهم، شماره اول،

بهار ۱۴۰۱، پیاپی ۳۹، صفحات: ۴۷-۷۷

- Nye, J. S. (2014). *Soft Power: the Means of Success in World Politics*, New York, Public Affairs.
- Wayne, M. (2012). *The Politics of Contemporary European Cinema: Histories, Borders, Diasporas*. Intellect Books.
- Mouffe, C. (2013). *Agonistics: Thinking the World Politically*. London – New York: Verso.
- Blacking, D. (2017). *Sound Effects. Youth, Leisure and The Politics of Rock-'n'-roll*. London: Constable.

The role of cultural and artistic events in the convergence of Iran and Tunisia from a geopacific view

Saman Khalilian

Kharazmi University

Abstract

Art in the form of visual arts, music, theater and cinema has become one of the most popular topics in human societies in the present age. Hence, the influence of art and artistic events in political, geographical and social relations is worth considering. The historical course of the word "art" also shows that the word "art" evokes a common meaning and concept in different geographical places and spaces. Hence, it can have a proper and direct relationship with geography. Iran's political relations with African countries, including Tunisia and other North African countries, have a long history due to common cultural and artistic features. Attending art festivals and creating memorandums of understanding in the fields of art, culture and education show the deep relations between Iran and Tunisia. The present study investigates the presence of theater artists in the events and festivals of Tunisia and the influence of cultural and artistic relations on the political and social relations of the two countries using a descriptive-analytical method and using library resources. What is clear is that Iran and Tunisia, as two Muslim countries, have a lot in common, and holding artistic and cultural festivals due to the peacefulness of such events also contributes to the enrichment of the relations between the two countries in the political and social arenas, and the country of Tunisia, the security of political relations and provide Iran's economy in North Africa and this will improve Iran's political relations with other countries in this region

Keywords: Iran, Tunisia, art, culture, convergence, geopacific.